

Anemari Neple og Synnøve Skarsbø Lindtner

'Jeg er trett – trett – trett!' *Alle kvinners
blad* og kritikken av «husmorparadiset»
på 1950-tallet

'I am tired – tired – tired!' The Women's
Magazine *Alle kvinners blad* and the Critique
of «the housewife's paradise» in Norway in the
1950's

Tidsskriftet Sakprosa

Bind 12, Nummer 3

© 2020

10.5617/sakprosa.5619

Sammendrag

1950-tallet fremstilles gjerne som et «husmorparadis», men var i realiteten et tiår preget av en brytningstid mellom gamle og nye kvinneidealer. Samtidig som rekordmange gifte kvinner i denne perioden var registrert som husmødre, ble husmorens rolle diskutert både i akademiske miljøer, i kvinnepolitiske miljøer og i den brede offentligheten. I denne artikkelen undersøker vi hvordan *Alle kvinners blad* både kan sies å ha forholdt seg til og bidratt til denne debatten. Samtidig diskuterer vi hvorfor bladet senere har vært utelatt fra andre undersøkelser av norsk kjønns- og likestillingsdebatt på 1950-tallet, spesielt innenfor den etablerte kjønnshistorien. Gjennom en historiografisk undersøkelse av noen sentrale kjønnshistoriske fremstillinger av 1970-tallets nye kvinnebevegelse, knytter vi utelatelsen til rollen *Alle kvinners blad* har spilt i disse, som kjønnskonservativ ideologiprodusent som utelukkende bidro til indoktrinering av husmødre.

Abstract

The 1950's are generally remembered as "the Norwegian housewife's paradise", although in many ways, the decade represented a time of change. On the one hand a great number of married women were registered as housewives in this era. On the other hand, the housewife's situation, and whether she ought to be an ideal for all married women, was up for discussion in academic circles, in feminist circles and among the general public. This article explores how the Norwegian women's magazine *Alle kvinners blad* (*Every Women's Magazine*) both responded to and contributed to this ongoing debate. The article also asks why the magazine later was left out of other cultural and scientific studies of the Norwegian gender and equality debates of the 1950's, with an emphasis on the established gender history. Reading some of the central gender historic presentations of the new feminist wave in the 1970's, we claim that the omission are grounded on the part the magazine

came to play in these presentations, more precisely the part of a conservative producer of gender ideology, who only contributed to indoctrinate the housewives.

Nøkkelord: Husmødre; Alle Kvinners blad; dameblader; kjønnsroller; 1950-tallet; feminisme

Keywords: Domesticity; housewife; women's magazines; gender roles; the 1950's; feminism

Om forfatterene:

Synnøve Lindtner (f.1974) er førstelektor ved Institutt for Informasjon- og medievitenskap, Universitetet i Bergen. Hun disputerte i 2014 med en ph.d.-avhandling om kvinnebladet Sirene som kom ut i Norge fra 1973 til 1983. Siden 2014 har hun vært ansatt som underviser og forsker ved Institutt for Informasjons- og medievitenskap ved Universitetet i Bergen. Hun har publisert bøker, kapitler og artikler innenfor temaene norsk offentlighet, kjønns historie, feminisme, populærkultur, ukebladshistorie, mediebruk, kjønn og identitet. Blant annet bidro hun i verket *Allmenningen – historien om norsk offentlighet* (Gripsrud et.al. 2017). Hun har nylig også skrevet om forlaget Pax' rolle for den gryende kvinneoffentligheten i Norge på 1960-tallet, og hvordan kjønn og feminisme ble forhandlet om i den nye radikale offentligheten som vokste frem i dette tiåret.

Anemari Neple (f. 1980) er førsteamanuensis ved Institutt for språk og litteratur, Høgskulen i Volda. Som stipendiat ved Universitetet i Bergen utviklet hun i 2012 fordypningskurset «Husmorparadokset: Retorikk, estetikk og narrasjon i etterkrigstiden». Hun har siden publisert artiklene «'Skulde hun gifte sig, vilde hun bli *forsørget!*' Husmoren som utopi i norsk arbeider-

litteratur» (2017) og «The problem without a name? Exploring Norwegian Popular feminism of the 1950's through reader's letters columns in the women's magazine *Alle kvinners blad*» (med Synnøve Lindtner, 2018). Innsikter fra dette arbeidet videreføres i det pågående forskningsprosjektet «Retorikk, estetikk og dramatikk. En studie av husmødre, hjem og husarbeid i norsk litteratur fra 1900 og frem til i dag».

«Jeg er trett – trett – trett!» *Alle kvinners blad* og kritikken av «husmorparadiset» på 1950-tallet

Jeg sitter midt i rotet av kopper og av kar.

Nå har jeg mistet motet, nå vil jeg snart bli far.

Så han kan stelle hjemme mens jeg går på kontor.

Hvis ungene er slemme, kan Far jo være mor.

1950-tallet var en viktig brytningsperiode i norsk kjønns- og likestillingspolitikk; en tid tanken om at alle kvinner skulle bli husmødre både ble bærebjelken i norsk velferdspolitik, og samtidig banet vei for en ny debatt om kvinners felles skjebne og interesser (Danielsen, Larsen & Owesen, 2013, s. 274). *Alle kvinners blad* var landets mest leste dameblad i perioden, og svært populært blant landets mange husmødre. Verset over stod på trykk julen 1954, som første strofe i et lengre dikt med tittelen «Likestilling (et hjertesukk fra kjøkkenbenken)» og var sendt inn av en leser som kalte seg «sliten husmor fra Arendal» (*Alle kvinners blad* nr. 31/1954, sitert i Larsen, 1998, s. 140). Dette indikerer at bladet og leserne også forholdt seg aktivt til spenningene rundt den domestiserte kvinnerollen i disse årene, og at ukepressen og populærkulturen spilte en samfunnsmessig rolle knyttet til utviklingen av nye kjønnsidentiteter og -felleskap i disse brytningsårene. Likevel er *Alle kvinners blad* sjelden nevnt når den gryende kritikken av husmorinstitusjonen beskrives. I den etablerte kjønns- og likestillingshistorien er bladet snarere presentert som en motsats til kritikken og en arena som romantiserte og oppdro kvinner til å perfektionere husmorrollen – uten at kildene har vært undersøkt nærmere.

I denne artikkelen undersøker vi hvordan *Alle kvinners blad* kan sies å ha forholdt seg til 1950-tallets gryende kritikk av husmorens rolle. Samtidig diskuterer vi hvorfor bladet har vært utelatt fra andre undersøkelser av norsk kjønns- og likestillingsdebatt på 1950-tallet opp igjennom årene, særlig innenfor den etablerte kjønnshistorien. Mye tyder på at bladets rolle i den gryende offentligheten omkring kjønnsroller i disse årene har vært forstått i tråd med en ideologikritikk av ukepressen som ble etablert i toneangivende feministiske tekster fra 1960- og 70-tallet – og at et skarpt skille mellom kritiske offentligheter og kommersielle blader har vært reproduisert som ledd i kvinnebevegelsens arbeid med egen selvforståelse og ettermæle. Dette synes å ha skapt en blindhet for hvilken betydning damebladene på 1950-tallet kan ha hatt, i å engasjere kvinner i dilemmaer som angikk deres liv og hverdag i en tid da landet offisielt var et «husmorparadis» (Avdem, 2001). Artikkelen følger opp en artikkel vi publiserte i 2018 (Lindtner & Neple, 2018). Her analyserte vi hvilken rolle bladets mange leserbrev spilte i debatten om kvinnens og husmorens rolle. I det følgende vil vi ha hovedvekt på det redaksjonelle stoffet. Kunnskapsgrunnlaget består både av våre egne lesninger av tekster publisert i *Alle kvinners blad* på 1950-tallet, og historiske behandlinger av dette bladets rolle spesielt, og ukepressens mer generelt, i Norge i disse årene.

Teori og metode: Et historiografisk blikk på norsk ukebladhistorie

Mer enn å representere en komplett analyse av *Alle kvinners blad* på 1950-tallet har vi i denne analysen fokusert på hvordan bladet presenterte husmoren, og hvordan historien om dette har vært formidlet for ettertiden. Vi har særlig fokusert på hvilken rolle *Alle kvinners blad* har hatt innenfor kjønns- og likestillingshistoriske tekster. Disse tekstene er både faghistoriske og populærhistoriske. Mange tar for seg den norske husmorperioden, og mange den gryende feminismen i Norge på 1950, 60- og 70-tallet. Til felles for flere av de er et perspektiv på ukepressen som noe som oppmuntret kvinner til å jage et perfekt, men begrenset kvinneideal, som i liten grad muliggjorde

politisk kritikk og engasjement. For eksempel skriver Anna Jorunn Avdem (2001, s. 26) i boken *Husmorparadiset* at *Alle kvinners blad* representerte en modell for hvordan den ideelle husmoren skulle og burde være (Avdem, 2001, s. 26). Bildet som tegnes av en nærmest entydig indoktrinerende ukepresse er enda tydeligere i litteraturviteren Astrid de Vibes undersøkelse av den norske kvinnerettete bladforaen. I forbindelse med et større forskningsprosjekt knyttet til norske kvinners deltakelse i offentligheten, skiller Vibe (1993, s. 9) skarpt mellom kvinnepublikasjoner skapt med det formål å skape «kritisk meningsdanning og tematisering av spesifikke kvinneerfaringer» og «dameblader» som snarere kan assosieres med «det Habermas kaller manipulatorisk offentlighet, der passive mottakere hjelpeløst blir påvirket av konsumappeller». Vibe hevder at damebladene rettet seg mot hjemmeverende kvinner fordi de ville selge varer, og henviser blant annet til den teksten som historisk kan sies å ha hatt størst innflytelse på vårt kollektive minne om denne delen av populærlitteraturen, nemlig den amerikanske feministen Betty Friedans *The Feminine Mystique* fra 1963:

Betty Friedan (1963) mente sågar at de så på 'karrierekvinner' som et usunt investeringsobjekt. Årsaken var at de fant dem altfor kritiske og lite mottakelige for tidens reklamebudskap om trendy og estetiserte husholdningsartiklers fortreffeligheter (ibid., s. 76).

Vibes tekst illustrerer hvordan Friedans idelogikritiske, feministiske analyser ofte har blitt lagt til grunn i forståelsen av hva og hvordan ukeblader er og brukes også i Norge, uten at kildene har blitt undersøkt mer inngående. Vår artikkel belyser dermed også hvilken rolle denne teksten har spilt og spiller i norsk kjønns historie.

Artikkelen har således en historiografisk innretning. Innfallsvinkelen vår kan sies å synliggjøre hvordan historie skapes under visse historiske vilkår med utgangspunkt i aktørenes historiske handlingsrom. I den forstand ser vi oss selv ikke som et kritisk perspektiv som skal påvise rett og feil i historieskrivingen (Manns, 2000), men som forskere formet av andre perspektiver, teoritradisjoner og forståelsesmåter; kort sagt en annen historisk kontekst. Vårt perspektiv er særlig informert av nyere kultur- og mediehistoriske, samt poststrukturalistiske, tilnærminger til ukeblader. Selv om også disse perspektivene i stor grad er inspirert av Friedans banebrytende ukebladundersøkelse, ettersom denne la grunnlaget for mye av den feministiske, ideologikritiske medieforskningen som vokste frem på 1960- og 70-tallet, har de i stor grad representert en kritisk nyansering av forståelsene hun la an til. De er også preget av andre forståelser av makt og meningsdanning. Historikeren Margaret Beetham argumenterer for eksempel for at magasin-tekster er grunnleggende polyfone og at meningsproduksjonen må ses som et resultat av forhandlinger mellom tekst, lesere og den kulturelle konteksten, snarere enn som monolittiske ideologiprodusenter (Beetham, 1996). På lignende vis hevder Laurel Forster (2015) at ukeblader, i sitt ønske om å tiltale, være relevante og viktige for de mange, er svært fleksible tekster – åpne for flerstemmighet, forhandlinger og konflikter i samtiden (ibid.:4). I lys av dette mener hun at «damebladene» som kom på markedet i siste halvdel av 1900-tallet snarere representerte en ny og moderne kommunikasjonssjanger, som på ulike måter og med varierende ideologisk utgangspunkt, bearbeidet og satte ord på kvinners erfaringer med kvinnerollen i en tid da denne gjennomgikk gjennomgripende endringer. Dette var også poenget til den norske medievitte Jostein Gripsrud da han i en rapport om norsk ukepresses samfunnsmessige rolle fra 1999 hevdet at 1950-tallets kvinneblader gir innblikk i periodens «både direkte og indirekte» arbeid med å fortolke og forhandle om kjønnsroller og «– særlig kvinnerollen – som er i endring» (Gripsrud, 1999, s. 52).

Selv om Norge på 1950-tallet for ettertiden, som vi vil vise, i stor grad har vært beskrevet som en tid da husmorlivet ble sterkt romantisert i offentligheten, særlig gjennom ukepressen, er vi altså inspirert av mediehistoriske arbeider som har modifisert bildet av hvordan denne fremvoksende sjangeren bearbeidet husmordiskursen i en tid da denne var i endring. Flere britiske og amerikanske studier har for eksempel funnet at dameblader fra 1950-tallet var langt mer motsetningsfylte og ambivalente i sin beskrivelse av husmoren enn hva Friedans analyser gav uttrykk for (Se f.eks. Meyrowitz, 1993; Johnson & Lloyd, 2004). I Norge har det generelt vært laper forskningsinteresse for denne periodens ukepresse, men det finnes noen viktige unntak som understøtter våre antakelser om at dette også gjelder *Alle kvinners blad*. Medieviter Leif Ove Larsens (1998) undersøkelse av norske husmorkomedier gir blant annet et interessant innblikk i hvordan 1950-tallets populære norske kino-filmer fant resonans i samtidens kjønns- og likestillingsdebatter, og hvordan *Alle kvinners blad* forholdt seg til disse debattene. Blant annet viser Larsen at bladet var en viktig arena for den gryende offentligheten omkring husmorens misnøye i Norge i 1950-årene, som særlig tok til orde for en mer likestilt arbeidsdeling i hjemmet. En annen viktig tekst er Vibeke Heidenreichs masteroppgave i historie fra 2006, som er inspirert av Cynthia Whites (1970) banebrytende sosiologiske analyse av ukebladindustriens historie, og ser på hvordan *Alle kvinners blad* gjorde «husmorformelen» til en salgsstrategi med stor appell i Norge på 1950-tallet. Selv om studien viser at *Alle kvinners blad* fanget opp samtidens ambivalens rundt husmorrollen, diskuterer den ikke spesifikt hvordan bladet bidro til samtidens gryende likestillingsdebatt eller ordskiftet om husmorens problemer og misnøye.

Kontekst: *Alle kvinners blad* i «husmorparadiset»

Alle kvinners blad ble lansert for første gang av Gyldendal norsk forlag i 1937, og regnes som det første norske bidraget til en internasjonalt signifikant feminisering av det kommersielle bladmarkedet i mellomkrigsårene

(Heidenreich, 2006). Hakk i hæl kom *Norsk Dameblad* (1938-1965), *Kvinner og Klær* (KK) (1940 -) og *Alt for Damene* (1956 – 1966). Selv om ukepressen alltid kan sies å ha henvendt seg til kvinnelige lesere (White, 1970; Beetham, 1996; Gripsrud, 1999), ble det nå etablert en rekke ukeblader som allerede i tittelen rettet seg mot kvinner og var tydelig innrettet mot deres antatte interesseområder. I reklamemateriell som ble sendt ut før første nummer kom i salg het det at *Alle kvinners blad* var «en nyskapning» i norsk presse som «i motsetning til andre blad» ville arbeide bare på ett enkelt område: «alt i bladet skal dreie seg om kvinnens og hjemmets interesser – alt» (Heidenreich, 2006, s. 52). Bladet ble en salgssuksess fra første nummer av og nøyte enda større popularitet på 1950-tallet, ukebladenes såkalte glansdager.ⁱ I 1951 var det landets største ukeblad, og i 1954 hadde det sine største salgstall noensinne med 236 000 solgte eksemplarer hver eneste uke året gjennom. Det antas at hver utgave, gjennom hele 1950-tallet, ble lest gjennomsnittlig av over 560 000 personer hver uke (ibid., s. 21).

Bladets popularitet kan knyttes til den sterke velstands- og befolkningsveksten som preget hele den vestlige verden på 1900-tallet, og gav en ny vektlegging av kulturforbruk og spesialisering i mediemarkedet (Bastiansen & Dahl, 2008, s. 300). Økt kjøpekraft kombinert med at det var få varer å kjøpe skapte god vekst for ukeblader som var tilgjengelige, billige og dessuten overkommelige å lese for mange: På grunn av etterkrigstidens papirrasjonering hadde bladene få sider og utkom bare hver fjortende dag (ibid.). Populariteten må imidlertid også ses i lys av den kulturelle og politiske utviklingen i perioden som ofte beskrives som «husmorisering» (Melby, 1999). Politikken i de fleste vestlige land ble i lys av denne innrettet mot en profesjonalisering av husholdet, basert på et ideal om at alle kvinner – på tvers av andre forskjeller – skulle være hjemme og ta seg av hus og barn, mens menn skulle arbeide og forsørge familien. Ut fra tilgjengelig statistikk sank for eksempel norske kvinners andel i arbeidsstokken drastisk i årene mellom 1900 og 1950, og flere kvinner fikk likere interesser knyttet til rollen som husmor. Kvinner flest var gift, forsørget

og registrert som husmødre, selv om tallene gir et skjevt bilde fordi gifte kvinner etter 1920 måtte ha like mye arbeid som mannen for å bli registrert som lønnsarbeidere (Danielsen et al., 2013, s. 237).ⁱⁱ

Husmorperioden er altså ikke bare et deskriptivt begrep, det viser også til en politikk og en ideologi der husmorinstitusjonen ble ansett som en viktig bærebjelke i byggingen av moderne kapitalistiske velferdssamfunn. Typisk knyttes husmoridealet til fremveksten av en ny type middelklasse, og vektleggingen av privat velstand, helse og forbruk tuftet på en idé om streng arbeidsdeling basert på biologiske kjønnsforskjeller (Forster, 2015). I Norge var prosjektet dessuten sterkt formet av den sosialdemokratiske klasseutjevningspolitikken og arbeidet for å oppnå samfunnsmessig fremgang og utjevning (Danielsen et al., 2013). Damebladenes betydning kan altså knyttes seg til at husmoren nå ble et viktig symbol og et ideal verdt å strebe etter som både kommersielle, ideelle og politiske aktører bidro til å konstruere. At kvinner ble attraktive for så vel annonsører som bladprodusenter i disse årene knytter seg til at de nå ble husholdets innkjøpssjef, samtidig som effektiviseringen av husholdet og økt velstand gav overskudd til å kjøpe og lese blader. Følger vi Betty Friedan representerte sågar husmoridealet et bevisst strategisk og kommersielt skifte i ukebladredaksjoner i det fremvoksende forbrukersamfunnet, med hensikten å være kanaler for drømmer og behov hos brede lesergrupper som bladindustri og annonsører kunne tilfredsstillende umiddelbart.

Mangfoldig og meningsfylt – *Alle kvinners blad og/om yrkeskvinnen*

I følge Friedan fantes det ikke spor av kritikk av husmorrollen i damebladene, snarere var det slik at enhver eventuell misnøye med husmorgjeringen raskt ble korrigert og gjort til et individuelt problem, en feil ved den enkelte kvinne. Resultatet var, ifølge Friedan, både indoktrinering og fordømming av dame-

bladenes lesere i Mytens navn – den myten som sier at «den fulle utfoldelse av kvinneligheten er det mest verdifulle i en kvinnes liv, og hennes eneste forpliktelse» (Friedan, 2003, s. 37). Om den generelle fremstillingen av kvinnen i blader som *Good Housekeeping* og *Ladies' Home Journal* skrev Friedan blant annet følgende:

I 1958 og 1959 gjennomgikk jeg nummer etter nummer av de tre store damebladene [...] uten å finne en eneste heltinne med et yrke, ikke én som følte noen forpliktelse overfor et arbeid, en kunstner, et fag eller annet engasjement – bortsett fra dette ene: 'Yrke: husmor'. (Friedan, 2003, s. 39).

Da vi begynte arbeidet med *Alle kvinners blad* utgitt på 1950-tallet, oppdaget vi nokså umiddelbart at disse beskrivelsene i liten grad passet helt overens med hva vi fant i materialet. Vår gjennomgang av *Alle kvinners blad* i samme periode (nærmere bestemt siste halvdel av 1950-tallet og begynnelsen av 1960-tallet), gir et annet inntrykk. I arbeidet med artikkelen har vi studert til sammen 38 blader, med hovedvekt på årgangene 1956, 1957 og 1958. Det tidligste nummeret vi har lest er fra 1951. Det seneste er fra 1961. I dette materialet møter vi et mangfold av kvinner som kan være fordypet i så vel kunst som utdanning og yrke, enten det er i tillegg til eller i stedet for husmorrollen. Dette kommer til uttrykk både i enkeltartikler, artikkelserier, spalter og leserinnlegg: I 1957 innledet bladet en «yrkesserie» hvor unge kvinner fortalte om «livet på jobben sin» (nr. 19/1957, s. 9). Samtidig lanserte redaksjonen «Alle kvinners utdanningsstipend», hvor fem stipendiater fikk dele 6000 kroner mot at de sendte redaksjonen et brev hvor de ga «fyldige opplysninger om tidligere utdanning, økonomi og videre fremtidsplaner» (ibid., vår uth.) Mens utdanningsstipendet altså oppmuntret kvinner til å utvikle sine intellektuelle evner, skildret yrkesserien livet som lønnsarbeider i spennende og til dels dramatiske vendinger. Under tittelen «Søster Anne»

kunne leserne eksempelvis stifte bekjentskap med en ung sykepleierstudent og følge henne fra praksisperioden på sykehuset og frem til hun var ferdig uteksaminert. Historien har jeg-forteller, og studenten forteller om ulike oppgaver på sykehuset, nødstilfeller og nattevakter, eksamensforberedelse og kontakt med pasientene. Et spenningsmoment i tillegg til utdannelsen, er forholdet til barndomsvennen Torstein, som studerer på landbruksskolen. I første halvdel av historien skaper kvinnens utdanning ubalanse mellom dem: «Han hadde funnet ut at jeg antagelig kom til å bli voksen før ham – likevel. Og i alle tilfelle ville jeg være ferdig med min utdanning, klar til å reise hvor jeg hadde lyst, lenge før han hadde fått tatt sin agronomeksamen» (Nr. 33/1957, s. 14). Kontakten mellom de to kjølner – men får en vending da hun er ferdig eksaminert og han skriver til henne og gratulerer:

Det var en helt annen tone enn mange av de andre brevene hans, og det gikk i korthet ut på dette: Jeg hadde vunnet vårt lille private kappløp. Jeg hadde fått en utdanning og et yrke og verden sto åpen for meg. Han var bare halvveis i sin utdanning – og stillingen oss imellom var helt omsnudd fra den gangen han var dreng og jeg en oppløpen jentunge (ibid., s. 34-35).

Historiens lykkelige slutt er altså betinget av at kvinnens kjæreste anerkjenner hennes utdanning og fremskritt. Og når de til slutt blir gift, fortsetter hun da også å jobbe som sykepleier: «Han *ble* agronom, og når jeg ikke akkurat har spebarn ved armen, jobber jeg på et sykehus i hans distrikt» (ibid.)

Leserne som fulgte yrkesserien i denne perioden, fikk altså lese at det å ha et yrke både kunne være oppslukende og meningsfylt – og at det ikke var uforenelig med ekteskap og barn. Dette er også tema i en rekke andre artikler i denne perioden, hvor vi møter kvinner som kombinerer mann og barn med så vel arbeid som kreativ virksomhet. I artikkelen «To om takt og tone»

presenterte bladet i 1957 pianistinnen Kirsti Hjort og fiolinisten Conrad von der Goltz over to sider: Et ektepar med tre barn som dro på «konsertturné med spebarn i bagasjen» og lot «leker og rot» flyte mens de øvde inn nytt repertoar (nr. 51, 1957, s. 18 og 19). «Heldigvis er ingen av oss ordentlige,» konstaterte ekteparet smilende (ibid.). Trebarnsmoren Doris Løkke, som i 1961 var ansatt som turistsjef i Bodø, kunne på sin side rapportere om at en «flink daghjelp» tok seg av de huslige problemene i hennes fravær. Slik kunne man altså ordne seg når mor var borte «en stor del av dagen – om sommeren praktisk talt hele døgnet» (Nr. 34/1961, s. 10).

Det er altså verdt å bemerke at Friedans karakteristikkk av de amerikanske damebladene på slutten av 1950-tallet ikke ser ut til å være dekkende for *Alle kvinners blad* i samme periode: Med entusiasme og innlevelse skildret bladet kvinner i arbeid: Med og uten barn. Med og uten daghjelp. Med og uten ekte mannen ved sin side. Der de amerikanske damebladene ifølge Friedan utelukkende fremstilte kvinnens selvrealisering i form av «et liv som hustru og mor» opptatt av «kosen innenfor hjemmets fire vegger» (Friedan, 2003, s. 38) er altså inntrykket av *Alle kvinners blad* nærmest motsatt: På 1950-tallet var yrkeskvinner i alle varianter rett og slett godt stoff i dette mestselgende norske damebladet, hvor husmødrene var en uttalt målgruppe. Og de ble presentert side om side, og med like stor entusiasme, som alle de skuespillerinnene, modellene og kongelige som (den gang som nå) *også* preget damebladenes spalter.

Også Heidenreich fremhever at *Alle kvinners blad* skrev positivt om yrkeskvinner og livet utenfor hjemmet: Hvis bladet presenterte noe som minnet om drømmer, var det knyttet til kvinners mulighet til å få utdanning, noe som viser at redaksjonen tidvis også oppfordret kvinner til å gjøre noe med «selve samfunnsformasjonen» (Heidenreich, 2006, s. 53). Selv om bladet primært henvendte seg til husmødre, ble yrkeskvinner dessuten portrettert som viktige i samfunnet, samtidig som de var gode og kjærlige mødre (ibid., s. 56-57).

Heidenreich antyder at dette hang sammen med at bladets redaksjon hovedsakelig bestod av kvinner som selv var i arbeid ute. Hun hevder også at de andre viktige damebladene fra perioden, *Alt for damene* og *Norsk ukeblad*, jevnlig publiserte intervjuer med yrkeskvinner. Heller ikke disse bladene hadde en idylliserende eller romantiserende innretning (ibid., s. 53). Hun peker også på at bladet tidvis problematiserte forholdet mellom kjønnene og ved en anledning, i 1953, trykket en artikkel om abort. Heidenreichs undersøkelse underbygger dermed våre funn, selv om hun i sin analyse fokuserer på at *Alle kvinners blads* suksess hang sammen med dets appell til husmoren.

Nyansert idyll – *Alle kvinners blad* og/om husmoren

Heidenreich ser imidlertid ikke *Alle kvinners blads* fremstilling av 1950-talls husmoren i forhold til det bildet Betty Friedan har reprodusert. Snarere påpeker hun at redaksjonen konstruerte en nokså vid definisjon av hva en husmor var, som kunne inkludere nærmest alle norske kvinner, på tvers av alder, klasse, geografi eller sosial status i et implisitt lesefellesskap. Dette er også inntrykket vi får når vi blar i utgaver av bladet. I tillegg til kvinner som kunne være pianister, sykepleiersker og turistsjefer m.m., skrev *Alle kvinners blad* både om og for husmødre. At nettopp husmødrene var bladets viktigste målgruppe, både for annonsører, spaltister og redaksjonen som helhet, viser både den direkte, solidariske tiltalen («vi husmødre ...»), samt en rekke store og små detaljer. Når en stor del av intervjuene og reportasjene ble supplert med matoppskrifter, impliserte man dessuten at alle kvinner var opptatt av huslige sysler. Bladet fremstiller da også husmorrollen med en selvfølgelighet som ville vært utenkelig i dag: *Hun* lager mat, gjør husarbeid og passer barna, mens *han* er på arbeid. Det er også gjerne underforstått at husmoren arbeider og har det travelt, også om kvelden. En enkel lekestue med utgangspunkt i stuebordet har for eksempel den fordel at «hele stuen kan [...] ryddes bort når ungene har kjøyet for kvelden og mamma har bruk for stuebordet til søm eller annet arbeid.» (12/1958, s. 11).

Denne selvfølgeligheten er imidlertid ikke ensbetydende med idyllisering, selv om idyllen selvsagt også er tema. Inntrykket er snarere todelt: På den ene siden finner vi kvinner som forsvarer de tradisjonelle kjønnsrollene. Disse kvinnene fremhever for eksempel hvor heldig husmoren er som kan være sin egen sjef og planlegge dagene som hun vil («Her i hjemmet er min arbeidsplass. [...] Vil jeg strikke, så gjør jeg det, får jeg lyst til å bake en kake, så gjør jeg det. Går det en husmorfilm om ettermiddagen så kan jeg gå og se den, etter å ha anbragt ungene hos min svigermor som bor ikke så langt unna.» (Nr. 12/1958, s. 44)), de vektlegger at mannen i realiteten er ufri som arbeidstaker (ibid.) og en «urvisertrell» (Svar til «Pernille» fra «Hybelkvinnen»), de advarer mot å søke «'frigjøring' til mannssamfunnets karrierejakt og prestisjedyrkelse» (nr. 50/1957, s. 20) – eller de forteller rett og slett om hvor herlig det kan være å leve *i en verden av menn*: «Av meg kreves ikke de ustanselige beviser på kroppens og åndens kraft som min mann ustanselig må prestere, jeg kan så gjerne være både svak og uvitende, da kjenner mine mannfolk seg bare så meget mer ovenpå» (nr. 12, 1958, s. 18-19). Men det idylliske husmorperspektivet råder aldri grunnen alene i bladet. Tvert imot blir det stadig nyansert, både med kritiske artikler og diskusjoner, og med en mengde spalter av ulike slag som tar opp problematiske aspekter ved kjønnsrollene.

Mot slutten av 1957 laget bladet en egen enquete under tittelen «Tre Eva'er om Eva's problemer»: Her argumenterte Eva Nordland (dr. phil. og husmor) for kvinnens og husmorens fordeler, og hun problematiserte oppfatningen om at kvinnens «frigjøring» skulle innebære arbeid og karriere for enhver pris. Nordland hevdet at kvinner, i motsetning til menn, foreløpig ikke var utsatt for et press om å lykkes i arbeidslivet, noe hun mente var en fordel, siden kvinnen – i dette perspektivet – hadde «større muligheter enn mannen til *allsidig menneskelig vekst*» (nr. 50, 1957, s. 20). «Vår fare er at vi i kampen for likestilling blindt vil følge mannens mønster og utvikle oss i samme retning, som ensidige yrkesmennesker», fortsatte hun, og tok i stedet til orde for at kvinner først og fremst skulle søke å utvikle seg som *mennesker*, enten

hun valgte yrkeslivet eller ville «ha sin yrkesbeskjeftigelse i hjemmet» (ibid., s. 22).

Nordlands perspektiv ble imidlertid utfordret av henholdsvis Eva Røine (tidligere Miss Norway, nå journalist) og Eva Braathen Dahr (yrkeskvinne og husmor i samme person), som begge reflekterte over slagsidene ved husmorrollen. Også Røine fremhevet at kvinnen måtte «bli seg mer bevisst som menneske» (ibid.), men gikk langt i å hevde at rollen som hjemmeværende husmor var til hinder for dette:

Som det nå er, går hun for søvning i opptråkkede stier. Hun duller og degger for mannen slik mødre og svigermødre har gjort før henne, og resultatet støter vi på i hjertesukkene fra kvinnene. – Det er ingen som er lettere å skjemme bort enn bikkjer og mannfolk, sier Eva Røine – og vil vi ikke ha det slik, må vi selv legge om (ibid.)

Eva Braathen Dahr la på sin side ikke skjul på at det var utfordrende å kombinere arbeid og familie. «Dobbeltstillingen hjem-yrke» var avhengig av «reddende engler» i form av tante og bestemødre, og i hjemmet forsøkte hun og ektemannen å dele på oppgavene. Dahr vektla imidlertid også fordelene ved situasjonen, ikke minst for familien. Om ektemannen uttalte hun følgende: «For øvrig er han den ivrigste for at jeg skal fortsette å arbeide. Han mener vi møtes mer på like fot etter endt arbeidsdag ute – like inspirert og like slitne!» (s. 21). Og på spørsmålet om hvordan barn trivdes best, fremhevet hun mannens rolle i familien som en viktig, men neglisjert faktor i samtiden:

[N]oe de fleste barn mangler, og som jeg synes er en vesentlig feil med vår barneoppdragelse – det er tid sammen med pappa. Barn og ungdom i dag får ikke balanse i forholdet mor – far. Som regel har faren for lang arbeidstid, og for meget overtidsarbeid i vårt samfunn. Vi vet så lite om det, men det er godt mulig at mangelen på kontakt med begge foreldrene kan føre til utskeielser og ungdomsproblemer (ibid.).

Ingen av kvinnene manet til kvinnekamp, og ingen av dem hevdet at deres løsning var den eneste rette. Men til sammen var enqueten et flerstemt bidrag i debattene om kvinnes utfordringer i samtiden, og de ulike perspektivene ble gitt like mye plass og sto altså side om side i bladet.

Skilsmissegrunn anno 1951

Selv om 1950-tallet for ettertiden har vært beskrevet som en tid da kvinner entydig ble oppmuntret til å trekke seg tilbake fra all offentlig aktivitet for å ofre seg for hjem, barn og mann, har norske kjønnsforskere modifisert bildet av 1950-tallets Norge som en ren husmoridyll, preget av sterk kjønns-konservatisme og antifeminisme. Mye tyder for eksempel på at et likestillings-ideal var vektlagt til tross for husmorpolitikk, særlig mellom ektefellene og knyttet til arbeidsfellesskapet i hjemmet. I *Norsk likestillingshistorie* nyanserer Hilde Danielsen bildet av den norske husmoren som en lerkefugl som måtte stå på pinne for barn og ektemann både emosjonelt og seksuelt. Husmødrene kunne være sterke og staute, de deltok gjerne i jordbruket eller med eget lønnsarbeid som skulle spe på familiens inntekt (Danielsen et al., 2013). Hun påpeker også at 1950-tallet i realiteten var en brytningstid, mellom gamle og nye kvinneidealer. Selv om det var husmorens «glansalder», i den forstand at svært mange gifte kvinner var registrert som husmødre, var det også et tiår hvor spørsmålet om hvorfor husmødrene var så trøtte,

uopplagte eller nervøse ble diskutert i offentligheten (ibid., s. 253). Likestillingsdebatter omhandlet særlig gifte kvinners stilling og husmødres arbeid: Var det riktig at kvinner ble behandlet som potensielle husmødre uavhengig av deres egne ønsker i livet? Skulle kvinner arbeide ute eller hjemme, og var byrdefordelingen i hjemmet rettferdig? Skulle kvinner gis frihet til å forme egen fremtid? Dette var spørsmål som typisk ble stilt (ibid., s. 219), og debatten kom til uttrykk både i akademiske miljøer, i kvinnepolitiske miljøer – og i den brede offentligheten. Historikeren Ida Blom skriver også at en gryende utilfredshet lot seg spore blant husmødrene i 1950-årene i studiesirkler innenfor Norges Husmorforbund, der man blant annet studerte kvinnesaksforkjemperen Margarete Bonnevis provoserende tanker om hvordan kvinner måtte kunne kombinere kjærlighet og selvrealisering. Et «forsiktig samarbeid kom av og til i stand mellom Husmorforbundet og Norsk Kvinnesaksforening» (Blom 1999, s. 368). 1950-tallet var også tiåret da samfunnsforskningen vokste frem, og denne presenterte nye kunnskaper og synsmåter knyttet til kjønnsroller, tok til orde for deltidsarbeid for gifte kvinner og fremmet tanker om mer likestilt husarbeid. For eksempel gav begrepet «kjønnsroller» nå et perspektiv på kjønn som sosialt skapt og foranderlig: «Alt dette rettet oppmerksomheten mot indre barrierer for endringer av arbeids- og ansvarsdeling mellom kjønnene. [...] Husmorens og den mannlige forsørgerens gyldne tid var i ferd med å blekne» (ibid.).

Norske kjønnsforskere har imidlertid brydd seg lite med å undersøke hvorvidt og hvordan denne gryende likestillingsdiskursen, misnøyen blant husmødre og debatten om kvinners interesser og kvinnerollen generelt, nedfelte seg i populærkulturen og ukeblader som *Alle kvinners blad*. Snarere kan det hevdes at det generelle bildet litteraturen om norsk likestillingskamp tegner av ukepressen, peker i motsatt retning, og underbygger en forestilling om at den primært spilte en romantiserende og/eller oppdragende rolle knyttet til husmoriseringen. Danielsen skriver riktig nok at «vekeblad, aviser og opplysningsbøker for kvinner tok opp problema med dei trøytt og utslitne

husmødrene og diskuterte kva som kunne gjerast for å betre situasjonen deira», men påpeker samtidig at løsningen «var at husmora måtte lære seg å planleggje arbeidet betre og utføre det på ein meir rasjonell måte. Berre slik fekk ho tid til å hente seg inn att og overskot nok til å vere ein solstråle» (Danielsen, 2009, s. 72). Anna Jorun Avdem (2001, s. 39) fremhever på sin side at *Alle kvinners blad* skildret ekteskapet med vekt på lykke og harmoni «nesten utan motførestellingar» tidlig på 1950-tallet. «Midt i femtiåra» tok man imidlertid «følgjene av at det også kunne vere skjær i sjøen, og hadde lenge fast spalte med overskrifta ‘Kan dette ekteskapet reddes?’» (ibid., s. 31). Et blick på *Alle kvinners sommer 1951* forteller imidlertid at dette ikke er hele sannheten. Under tittelen «Hvorfor ble det slutt» vier bladet allerede tidlig på 1950-tallet to sider av sin sommerspesial til en rekke utdrag fra brev fra frustrerte hustruer og ektemenn, som enten allerede er skilt eller befinner seg på skilsmisens rand (*Alle kvinners sommer 1951/38-39*). Dette er for øvrig også et godt eksempel på en spalte som befinner seg i grenselandet mellom innsendt stoff og redaksjonelt stoff. I ingressen blir det opplyst at det dreier seg om utdrag fra brev innsendt til *Klara Klok* i årenes løp, men utdragene er tatt ut av sin vanlige sammenheng, presenteres uten svar og er klippet sammen slik at de fremstår som fragmenter (eller varianter) av en og samme tragiske fortelling. I den ene historien er det opplagt at det er husmorrollen som skaper problemer for den ekteskapelige lykken. Den (nå fraskilte) ektemannen forteller:

Da vi giftet oss var vi forelsket som få. Vi var ‘den første’ for hverandre. Vi hadde poster begge to. Hun trivdes med dobbeltarbeidet og var frisk og smart og opplagt, enda så mye hun hadde å stri med. Så ble hun gravid og fikk permisjon. Da nummer to kom sluttet hun helt i posten.

Kvinnens tilværelse som hjemmeværende husmor blir deretter skildret som begynnelsen på slutten for det unge ekteparet. De kommer i økonomisk knipe, og *hun* blir etter hvert «litt tykkfallen, litt likeglad med utseendet sitt». *Han* bedyrer at han allikevel «var glad i henne både med og uten fiksfakserier», men etter hvert blir hun også «oftere og oftere ute av humør»: «Så ble hun veldig lettstøtt og nærtagende. Så ble hun trett bestandig. Så bitter. Så ble hun kritisk overfor andre, smartere damer. Så ble hun kritisk overfor meg, fordi jeg ikke greidde å skaffe henne bedre kår.» Historien ender med utroskap og skilsmisse, og med følgende konklusjon: «Mangt og meget kunne jeg greidd, for det var henne jeg var glad i. Men ikke denne evige masingen, misnøyen, dukkingen og gråheten. Den kan ingen normal mann og intet normalt ekteskap tåle» (alle sitater fra *Alle kvinners sommer*, 1951, s. 38).

Bladet la med andre ord ikke skjul på at gifte kvinner ikke nødvendigvis trivdes i husmorrollen. I samme spalte finner vi den frustrerte husmoren som «må tigge og be om hver tier». «Det ser ut som om vi har det så vi greier oss økonomisk, ja – nettopp – *det ser ut* – for ikke vet jeg hvordan vi egentlig har det. Og jeg aner ikke hva mitt arbeid betyr for vårt budsjett, jeg må be og tigge om hver tier som en syndig og mindreverdige person.» Dette hjertesukket ender med følgende kraftsalve: «Ja, mange ganger tenker jeg at en gatepike kan da i hvert fall kreve et reelt oppgjør, men en hustru som ikke tenker på noe annet enn å passe hjemmet på beste og billigste måte, hun er som den elendigste slave som akkurat skal oppholdes.» I dette tilfelle slutter det med et utrop: «jeg er trett – trett – trett!» (alle sitater fra *Alle kvinners Sommer*, 1951, s. 38-39).

Flere av de samme dilemmaene møter vi for øvrig igjen mange år senere, i serien «Hva er det i veien med min kone?» fra 1957. I noen tilfeller er ordlyden såpass lik at man mistenker redaksjonen for å ha resirkulert stoffet. Igjen er temaet misfornøyde husmødre, enten de er pedantiske («Hun er min dårlige samvittighet», 50/1957), slurvete («Alt flyter hjemme hos oss»,

51/1957) eller lignende. Spalten er denne gang utført i spørsmål-og-svar-form, og den gir stemme til en anonymisert ektemann som blir intervjuet av en anonymisert journalist. At *Alle kvinners blad* her hentet opp igjen emner de hadde satt fokus på så tidlig som i 1951, indikerer både at misfornøyde husmødre og forvirrede ektemenn var stoff man antok ville appellere til leserne både i begynnelsen og mot slutten av dette tiåret (Lindtner & Neple, 2018.)

Husmortid og brytninger

At fortellingen til Avdem synes å se bort fra dette, harmoniserer med den øvrige kjønnshistoriens fremstilling av hvordan husmødres misnøye først kom til syne på slutten av 1950-tallet og utover 1960-tallet da kvinnene samlet seg til opprør mot kvinnerollen. Hos Runa Haukkaa, som utgav boken *Bak slagordene* i 1982, knyttes dette til en rekke hendelser, som at Friedan ble utgitt på norsk, at kjønnsrolleforskningen vokste frem ved universitetene og dokumenterte hvordan kvinner og menn ble forventet å oppføre seg på bestemte og ulike måter, og at Likelønnsrådet avslørte at svært mange husmødre egentlig ønsket seg lønnsarbeid. I løpet av 1960-tallet ble altså «en privat og individuell murring» til et veritabelt kvinneopprør (Haukaa, 1982, s. 18).

Denne murringen var imidlertid ikke mer privat og individuell enn at den kom til uttrykk i *Alle kvinners blad* gjennom hele 1950-tallet. Husmorens utilfredshet var ikke «problemet uten navn» (jf. Friedan, 2003, s. 7), men snarere et problem med *mange* navn, men uten politisk *løsning*. Lesningen vår passer langt på vei med en rekke undersøkelser av britiske og amerikanske dameblader fra perioden (Meyrowitz, 1993; Johnson og Lloyd, 2004; Forster, 2015). Ifølge den amerikanske historikeren Joanne Meyrowitz var amerikansk populærkultur i etterkrigstiden, ukebladene inkludert, snarere preget av en sterk brytning mellom et tradisjonelt husmorideal og et liberalt middelklasse-ideal som i økende grad knyttet kvinners selvrealisering til deltakelse i

samfunns- og yrkesliv (Meyrowitz, 1993). I sin studie av britiske husmorblader har Forster vist at disse spenningene dessuten var knyttet til forholdet mellom en mer klasseforankret idé om husmoren, og et mer fleksibelt og sammensatt kvinneideal, åpent for ulike roller, knyttet til yrkesdeltakelse og andre former for offentlig og kreativt engasjement (Forster, 2015). Mye tyder på at lignende motsetninger kom til uttrykk i *Alle kvinners blad*, men på en kontekstspesifikk måte. Bladet var i all hovedsak laget av en redaksjon bestående av yrkesaktive kvinner fra middelklassen og utgitt på velrenommerte Gyldendal – men det bestrebet seg på å nå en bredt forankret arbeiderklasse og å skape identifikasjon mellom norske kvinner over hele landet. Bladets ideelle leser var en vanlig norsk husmor fra arbeiderklassen, som utgjorde en særlig stor og viktig lesergruppe i Norge på 1950-tallet, og både reportasjer, annonser og bladets mange leserbrevspalter var innrettet på å nå henne (Heidenreich, 2006). Dette var synlig i bladets kommunikasjonsform; det var mindre «glossy» enn andre dameblader, billigere i salg og innholdsmessig rettet mot hverdagstemaer snarere enn luksus. Sentralt var bladets mange rådgivningsspalter – særlig den populære spørrespalten *Klara Klok* – samt hverdagsreportasjene, der redaksjonen besøkte vanlige norske kvinner rundt om i landet som beskrev sine liv og tanker. Disse spaltene gjorde bladet viktig og relevant i aktive og vordende husmødres hverdag (ibid.).

At *Alle kvinners blad* ble utgitt på Gyldendal indikerer også at husmødrene på 1950-tallet ble tatt mer på alvor som publikum enn man skulle tro av ideologikritiske påstander om at ukebladenes innhold skal ha vært styrt av markedsaktørers vurderinger av hvilke kvinner som var de mest lettlurte investeringsobjektene. Det indikerer også at kvinners rolle som medborgere og forbrukere var mer sammenvevd enn kjønns historien tar høyde for, og at det skarpe skillet mellom kritiske blader og aviser og kommersielle ukeblader bør nyanseres. Det bør også bemerkes at norske myndigheter i disse årene indirekte la til rette for ukebladproduksjon, blant annet gjennom momsfratak,

med en begrunnelse knyttet til klassiske idealer om ytrings- og informasjonsfrihet, og ergo en anerkjennelse av bladenes demokratiske verdi (Gripsrud, 1999, s. 10-11).

I tråd med hva Forster (2015) har påpekt, mener vi dessuten at det kan være fruktbart å se *Alle kvinners blad* langt på vei som uttrykk for en ny åpenhet i samfunnet omkring hjemmets og intimsfærens forhandlinger om makt og moral, identitet, kjønn og omsorg. Bladet, hvis redaksjon nesten utelukkende bestod av kvinnelige redaktører, journalister og sekretærer, syntes å tilstrebe et felleskap der kvinner møttes på likefot og med utgangspunkt i sine felles erfaringer og problemer i hverdagen. Dette kom også til uttrykk i hvordan redaksjonen posisjonerte seg som likekvinner, snarere enn eksperter – i sine rådgivingspalter. Dette underbygger også Forsters beskrivelse av at damebladet – eller kvinnemagasinet – oppstod som en ny, inkluderende sjanger for diskusjoner av kjønn og modernitet i en tid der husmoren var ansett som en betydelig moderniseringsagent, samtidig som hennes tilknytning til hjemmet og de tradisjonelle omsorgsoppgavene, på den ene siden – og hennes nyvunne status som medborger, forbruker og individ på den andre – representerte et voksende dilemma som måtte bearbeides og løses (ibid., s. 20). Det disse moderne kvinnepublikasjonene hadde til felles, var at de anerkjente dette dilemmaet og så potensialet i det hun kaller kvinners ulike, problematiske erfaringer med moderniteten. Deres berettigelse lå i at de åpnet for ulike former for det hun kaller «konfliktfylt engasjement» med kulturelle og politiske normer og strukturer (ibid., s. 241).

Kritikken av ukebladene: Feministisk minnearbeid og Friedan som prisme

Alle kvinners blad ble lansert som et nytt og moderne ukeblad i 1938, og selv om bladet aldri hadde et feministisk eller politisk program, bestrebet det seg antakeligvis alltid på å ligge tett på dilemmaene og debattene som opptok

kvinner i samtiden. I våre undersøkelser finner vi at det var et organ hvor husmoren var definert vidt (hun kunne både være gift og ugift, ha barn og arbeid) og hvor husmødre, ektemenn og «hybelkvinner» ytret seg, klaget på og forhandlet om kjønnsrollene. I bladet finner vi dessuten flere tilløp til det som kan ses som uttrykk for en moderne mannsrolle, et ideal om menn som deltar på hjemmebane, er engasjert i husarbeid, barneomsorg og konens ve og vel. Menn var også hyppige brukere av bladets leserbrevspalter, og opptrådte som bekymrede ektemenn eller menn som trengte råd for hvordan bedre tekkes det annet kjønn. Dette viser at det er god grunn til å nyansere bildet av at *Alle kvinners blad* som et organ som romantiserte og idylliserte de tradisjonelle kjønnsrollene. Snarere kan det hevdes at bladet, som eksisterte frem til 1978, beredte grunnen for den nye kvinnebevegelsen som vokste frem på slutten av 1960-tallet. Med Betty Friedan har denne ofte fått æren for å fremme en ny type åpenhet omkring intimsfære, makt, identitet og kjønn (se for eksempel Giddens, 1991, s. 261).

Bladet ser også ut til å ha spilt en nærmest direkte utløsende rolle for den hendelsen som ofte løftes frem som årsaken til at den nyfeministiske bevegelsen ble etablert i Norge på slutten av 1960-tallet: Etter å ha trykket et lengre intervju med Elisabeth Almaas (Senere Helsing), som argumenterte for at sykehus og morsmelkprodusenter førte kvinner bak lyset når de ikke opplyste om ammingens fordeler fordi man så seg tjent med at kvinner ikke ammet og oppfordret kvinner til å ta kontakt hvis de trengte råd, ble det utløst et skred av brev til Almaas og redaksjonen, som igjen ble starten på organisasjonen Ammehjelpen – som i dag regnes som det første uttrykket for nyfeministisk organisering i Norge.

I arbeidet med denne artikkelen har vi spurt oss hvorfor ikke bladet i større grad har fått en plass i den norske kjønnshistorien – men snarere, også i vår tid, har et ettermæle som tilsier at det aktivt idylliserte husmorens rolle. En årsak synes å være at det – uten at kildene har vært undersøkt – har kommet

til å representere et viktig symbol på en tid det både har vært godt og vondt å se tilbake på som «husmorparadiset». Dette var tiden da samfunnet var opprettholdt av kvinner som ofret mye, for andre, uten verken lønn eller ferie, tiden da kvinner ikke kunne ønske seg annet eller mer i livet – og tiden vi både kan se tilbake på med hyllest til disse kvinnene, og som et skrekkbilde vi ikke vil tilbake til. Husmorens utrettelige kamp mot støv og uorden, hennes dulgte ensomhet og kjedsomhet, nevroses og tidvis parasittiske omsorgsbehov er tilbakevendende motiver i litteraturen om 1950-tallet (Furu, 2014; Breen, 2014). Det er også fortellingen om at myten om den lykkelige husmor først ble avslørt da Betty Friedan på 1960-tallet avslørte for en hel verden hva som skjulte seg bak den rosenrøde fasaden. At *Myten om kvinnen* har fått en så sentral plass i vår egen forståelse av 1950-tallet henger altså nøye sammen med hvordan kjønns historien har fremstilt den norske kvinnebevegelsens tilblivelse, fremvekst og gjennomslag på 1960 og 70-tallet – og hvordan denne har vært forstått som et veritabelt oppgjør med 1950-tallets husmorsamfunn. Som Meyrowitz har påpekt, var også Friedans bok skrevet som en feministisk pamflett, mer enn en grundig undersøkelse, og i lys av dette også uttrykk for en *bestemt* feministisk kamp som må ses i lys av sin historiske plassering, der poenget primært var å vekke kvinner opp fra sin isolerte og selvfornektende rolle som husmødre, gjennom å gi dem innsikt i, og mulighet til å danne seg et felles, offentlig språk for sin private misnøye (Meyrowitz, 1993). Friedans pamflett inneholdt ingen typisk liberal rettighets- eller likhetsbasert argumentasjon for kvinnefrigjøring, men var en tekst sterkt inspirert av 1960-tallets eksistensialistiske analyser av individers behov for individuell vekst og selvrealisering, som så på yrkeskarriere og andre former for offentlig engasjement og kvinners mulighet til å utvikle en egen stemme som en forutsetning for frigjøring (ibid., s. 145). Som vi har sett, levde denne diskursen også i det flerstemmige prosjektet *Alle kvinners blad* på 1950-tallet. Og vi antar at dette har blitt oversett fordi historien om norsk likestillingskamp – den norske kvinnebevegelsens eget minnearbeid og symbolkamper – på ulikt vis også selv har vært innvevd i den samme feministiske bevegelsen og preget

av den samme feministiske diskursen som Betty Friedan selv deltok i og tok til orde for.

En fortelling som står særlig sterkt i historien om norsk kvinnekamp på 1960- og 70-tallet er at *Myten om kvinnen* ble en internasjonal bestselger som nærmest satte i gang en ny feministisk bevegelse som spredte seg i hele Vesten på 1960-tallet. I følge Haukaa representerte boken, som kom på norsk i 1967, en sentral opptakt, som synliggjorde diskrepansen mellom uttalte likestillingsmål, og husmødrenes innholdsløse og trivielle hverdag: «Hun kalte det «problemet uten navn», og dokumenterte hvordan reklamemakere bevisst manipulerte kvinnens behov for aktivitet og selvbekreftelse» (Haukaa, 1982, s. 18). Denne fortellingen finner vi også gjentatt i en rekke nyere minneberetninger. Journalisten Astrid Brekken, som i 1973 etablerte *Sirene*, uttalte i et intervju med nettutstillingen *Kampdager* fra 2003 at hun først på slutten av 1960-tallet ble i stand til å sette ordentlig ord på behovet for kvinnekamp: «... jeg kom til kort, for jeg manglet et tilstrekkelig begrepsapparat. Dette løsnet etter at jeg kom over bøker av Simone de Beauvoir og Betty Friedan» (Brekken i Selvik, 2003). Brekken er her inne på de klare parallellene mellom Simone de Beauvoirs *Le deuxième Sexe* (norsk oversettelse *Det annet kjønn*) fra 1949 og Friedans *Myten om kvinnen*. Friedan har selv forklart at Beauvoirs bok hadde en utløsende effekt på hennes politiske engasjement: «I had never met Simone de Beauvoir, but I had learned my own existentialism from her. It was *The Second Sex* that introduced me to that approach to reality and political responsibility – that, in effect, freed me from the rubrics of authoritative ideology and led me to whatever original analysis of women's existence I have been able to contribute» (Friedan, 1976, s. 304).

I memoarboken *Vi var med: kvinnekamp i Bergen på 1970-tallet*, som er skrevet av flere sentrale kvinneaktivister, skrev også nyfeministen Kaya Irgens i sitt kapittel at hun fikk sin personlige oppvåkning i 1968 da hennes mor sendte henne den norske oversettelsen av Friedans bok (Aasen et al., 2007, s.

17). Boken åpnet øynene hennes for at hun, som alle andre kvinner, var blitt opplært til å tro på myten om kvinnen: «Etter hvert skjønte jeg plutselig at jeg ikke var den eneste som nesten hadde gått på veggene da jeg satt med to små barn i en trang leilighet. Vi var mange og det gjorde godt å møtes» (ibid., s.19). Elisabeth Aasen skriver i sitt kapittel i samme bok at hun kjøpte sitt eksemplar av *Myten om kvinnen* i 1968, og at boken fungerte som en brannfakkell, selv om stoffet var delvis kjent, ettersom Friedan «hadde en norsk forløper i Margarete Bonnevis bøker, bl.a. *Ekteskap og arbeide* fra 1932 [...]» (ibid., s. 99). Aasen nevner imidlertid ikke debattene som hadde foregått i ukepressen i Norge på 1950-tallet. Friedans betydning repeteres også ofte av yngre forskere og skribenter, for eksempel skriver den norske sosiologen Unn Conradi Andersen at «myten om den lykkelige husmor» ble avslørt «da den amerikanske feministen Betty Friedan dokumenterte utbredt depresjon og valiumbruk blant amerikanske husmødre» (Andersen, 2007, s. 20).

På den ene siden erkjenner mange altså i dag at norske feminister og kvinneforskere allerede på 1950-tallet var opptatt av husmorproblemet. Ikke desto mindre synes kvinnehistoriens sterke, ofte erfarings- og opplevelsesbaserte fortelling om at det var Friedan som «satte ord på» noe til da privat og individuelt, å stå i veien for en forståelse av at nettopp damebladene kan ha vært en viktig arena for at den gryende misnøyen utviklet seg til en feministisk kritikk av husmorsamfunnet og den felles skjebnen kvinner ble tildelt i dette.

Kilder – Sitert materiale fra *Alle kvinners blad*

«Likestilling. Et hjertesukk fra kjøkkenbenken». Dikt (*Alle kvinners jul*, 1954)

«Drømmer du om en festlig jobb?» (nr. 19/1957).

«Alt om meg og jobben: Søster Anne» (nr. 33/1957).

«To om takt og tone». Intervju med Kirsti Hjort og Conrad von der Goltz (nr. 51/1957).

«Turistsjef nord for polarsirkelen». Intervju med Doris Løkke (nr. 34/1961).

«Moro i stuen» (nr. 12/1958).

«Vi diskuterer: Skal mannfolk få være egoister?» (nr. 12/1958).

«Tre Eva'er om Evas problemer» (nr. 50/1957).

«Jeg lever i en verden av menn» (nr. 12/1958).

«Hvorfor ble det slutt: Hos oss druknet kjærligheten i småmas og kritikksyke» (*Alle kvinners sommer*, 1951)

«Hvorfor ble det slutt: Jeg må tigge og be om hver tier - - » (*Alle kvinners sommer*, 1951)

«Hva er det i veien med min kone? Hun er min dårlige samvittighet» (nr. 50/1957)

«Hva er det i veien med min kone? Alt flyter hjemme hos oss» (nr. 51/1957)

Litteratur

- Aasen, E., Blom, I., Fløystad, I., Irgens, K., Nagel, A. & Skiftesvik, K. H. (2007). *Vi var med: Kvinnekamp i Bergen på 1970-tallet*, Bergen: Bodoni forlag.
- Andersen, U. C. (2007). *Mellomrom: Det offentlige og det private analysert i forhold til medierepresentasjonen av forfatterne Marie Takvam og Vigdis Hjorth* [Masteroppgave]. Universitetet i Oslo.
- Avdem, A. J. (2001). *Husmorparadiset*. Oslo: Samlaget.
- Bastiansen, H. G. & Dahl, H.F (2008). *Norsk Mediehistorie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Beetham, M. (1996). *A Magazine of her own: Domesticity and Desire in the Woman's Magazine, 1800 - 1914*. London og New York: Routledge
- Blom, I (1999).: Brudd og kontinuitet: Fra 1950 mot årtusenskiftet. I I. Blom & S. Sogner (Red.): *Med kjønnsperspektiv på norsk historie: Fra vikingtid til 2000-årsskiftet* (s. 299-326). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag 1999.
- Breen, Marta (2014). *Født feminist!* Oslo: Gyldendal.
- Danielsen, H., Larsen, E. & Owesen, I. W. (2013). *Norsk likestillingshistorie 1814 -2013*. Fagbokforlaget
- Danielsen, H. (2009). Husmorarbeid og yrkesarbeid. I K. Christensen & L. J. Syltevik (Red.): *Kvinnens arbeid* (s. 65-81). Oslo: Unipub.

Forster, L. (2015). *Magazine movements: Women's Culture, Feminisms and Media Form*. London: Bloomsbury Academic.

Friedan, B. (1976). *It Changed My Life: Writings on the Women's Movement*. New York: Random House.

Friedan, B. (2003). *Myten om kvinnen* (A. B. Njå, Overs.). Oslo: Gyldendal.

Furu, I. (2014). *Husmorboka: Et gjensyn med Norges glemte arbeidsplass*. Oslo: Humanist forlag.

Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.

Gripsrud, J. (1999). *Ukepressens kulturelle og samfunnsmessige betydning: En utredning*. Oslo: Foreningen Norsk ukepresse.

Haukaa, R. (1982). *Bak slagordene: Den nye kvinnebevegelsen i Norge*. Oslo: Pax.

Heidenreich, V. (2006): *Hva skjedde med Norges største ukeblad? Alle kvinners blad på 1950-tallet* [Hovedfagsoppgave]. Universitetet i Oslo.

Larsen, L. O. (1998): *Moderniseringsmoro: Romantiske komedier i norsk film 1950 – 1965. Sjangeren, publikum, sosialhistorien* [Doktoravhandling]. Rapport nr. 42, Institutt for medievitenskap. Universitetet i Bergen

Lindtner, S & Neple, A (2018). The problem without a name? Exploring Norwegian Popular feminism of the 1950's through reader's letters columns in the women's magazine *Alle kvinners blad*. *Labrys, études féministes/ estudos feministas*, nr. 31, hentet fra

<http://www.labrys.net.br/labrys31/pages/pag2.html>

Ljones, O. (1979). *Kvinnens yrkesdeltaking Norge* (Samfunnsøkonomiske studier/39). Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Lloyd, L. & Johnson, J. (2004). *Sentenced to Everyday Life: Feminism and the housewife*. Oxford: Berg Publishers.

Lund, E. C. (2008): *Branding blenda: Lilleborgs markedsføring overfor husmødre 1950-1970* [Doktoravhandling]. Universitetet i Oslo.

Melby, K. (1999). Husmorens epoke: 1900-1950. I I. Blom & S. Sogner (Red.): *Med kjønnsperspektiv på norsk historie: Fra vikingtid til 2000-årsskiftet* (s. 227-296). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Manns, U. (2000): Så skriver vi historia: Den svenska kvinnorörelsen ur ett historiografiskt perspektiv. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 21(4): 5-27

Meyrowitz, Joanne (1993): Beyond the Feminine Mystique: A Reassessment of Postwar Mass Culture, 1946- 1958. *The Journal of American History*, 79 (4): 1455-1482. DOI: 10.2307/2080212

Roll-Hansen, H. (2012). *Arbeid og forsørgelse: En undersøkelse av kjønn, husarbeid og kategorisering i norske folketellinger mellom 1866 og 1940* [Doktoravhandling]. Universitetet i Oslo.

Selvik, N. (2003). Sirenesang [intervju med Astrid Brekken] Hentet fra: <https://www.kvinnehistorie.no/artikkel/t-3828>

Vibe, A. (1993). Fra KjerringRåd til Kvinner og klær. Fra kritisk til manipulatorisk offentlighet? i A. Krogstad & A. de Vibe (Red.) *Offentlighet og kjønnteori: Rapport fra en konferanse* (Rapport 93/4, Institutt for samfunnsforskning). Universitetet i Oslo.

White, C. (1970). *Women's magazines 1693-1968*. London: Michael Joseph.

ⁱ Bastiansen og Dahl (2008) beskriver etterkrigstiden frem til 1960 som en periode med sterk vekst for ukebladene. 1950-årene markerer selve glansdagene: I 1950 ble 1,7 millioner eksemplarer omsatt – i 1953 over 2 millioner. Sammenliknet med 1939 (da ukebladene per uke kom ut i opplag på 650 000 var stigningen kolossal på begynnelsen av 1950-tallet. I 1948 påviste Norsk Gallup at hver eneste familie leste tre ukeblader regelmessig. Det fantes i alt 12 ukeblader på markedet, og ukebladene var den mest utbredte litteraturformen i Norge rundt 1950 (Bastiansen & Dahl, 2008, s. 299 - 300).

ⁱⁱ Bare fem prosent av de gifte kvinnene i Norge var registrert som yrkesaktive i statistikken i 1950. I 1960 hadde tallet økt til 10 prosent. Flere forskere har imidlertid påpekt at det her er mørketall (Lund, 2008, s. 17. Se også Ljones 1979, s. 26-28). Hege Roll-Hansen skriver spesielt om husmødre i statistikken i sin doktoravhandling *Arbeid og forsørgelse: en undersøkelse av kjønn, husarbeid og kategorisering i norske folketellinger mellom 1866 og 1940* (2012).